

Vzgojni postopki staršev in agresivnost otrok pri osnovnošolcih in gojencih mladinskega doma

DAMIJAN MUMEL

POVZETEK

Za zdrav razvoj otroka je pomembno splošno vzdušje v družini. Glavni vzrok za nastanek agresivnosti, sovražnosti do okolja, zaprtosti vase in pasivnosti je pomanjkanje skrbi za otroka in pomanjkanje ljubezni.

V članku primerjamo agresivnost in vzgojne postopke staršev v skupini osnovnošolcev in skupini gojencev mladinskega doma. Uporabili smo Buss-Durkeejev vprašalnik agresivnosti, podatke iz socialnih anamnez in vprašalnik o vzgojnih postopkih staršev in družinskem vzdušju.

Iz rezultatov lahko zaključimo:

- 1. skupina gojencev iz mladinskega doma je bolj agresivna kakor skupina osnovnošolcev;*
- 2. pri osnovnošolcih prevladuje aktivna - navzven usmerjena agresivnost, pri gojencih prevladuje pasivna - vase usmerjena agresivnost;*
- 3. vzgojni postopki, družinske razmere in splošna klima, kot jih opisujejo in doživljajo mladostniki, se med skupinama razlikujejo. Ustreznejši so pri osnovnošolskih otrocih. Ne obstaja pa razlika v doživljenju doslednosti kaznovanja in strogosti nadzora nad gibanjem;*
- 4. obstaja precejšnja razlika med opisom družinskih razmer, kot so ga podali gojenci, in opisom razmer, kot jih je moč razbrati iz socialne anamneze.*

ABSTRACT

A PARENT'S UPBRINGING METHODS AND THE AGGRESSIVENESS OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN AND ADOLESCENTS FROM A BOARDING HOME

The general atmosphere in a family is very important for a child's healthy development. The principle reason for the origin of aggressiveness, a child's hatred towards his or her environment, reservation and passiveness is the child's lack of care and love.

In this article we compare aggressiveness and a parent's upbringing methods in a group of primary school pupils and a group of adolescents from a boarding home.

We used the Buss-Durkee questionnaire for aggressiveness, data from social anamneses and a questionnaire on the upbringing methods of parents and family atmosphere.

The results have brought us to the following conclusions:

1. *The pupils from the boarding home group were more aggressive than the group of primary school pupils.*
2. *An active-outward directed aggressiveness predominated in the group of primary school pupils, while a passive-introverted aggressiveness predominated in the group of boarding pupils.*
3. *The upbringing methods, family relations and general atmosphere, as described and experienced by the adolescents differ from group to group. They are more appropriate in the group of primary school children. However, there is no difference in their experiencing of the consequent punishment and strictness of the supervision of movement.*
4. *There is a considerable difference between the description of family relations as put forward by the boarding pupils and the description of relations which can be seen from the social anamneses.*

Na otrokov razvoj vplivajo različni dejavniki: družina, vrstniki, šola, televizija, ... Izmed vseh teh dejavnikov, naj bi družina v največji meri determinirala osebnost. To poudarjamo zato, ker imajo v različnih razvojnih obdobjih isti dejavniki različno močan vpliv na vedenje otroka.

Družina in razmere v družini imajo odločilen pomen v zgodnjih letih. To so močno poudarjali psihoanalitiki in neoanalitiki. Za razvoj je pomemben občutek sigurnosti, občutek otroka, da ga starši ljubijo in da skrbijo zanj (splošna klima v družini).

Pomanjkanje skrbi za otroka in pomanjkanje ljubezni sta glavna vzroka za nastanek agresivnosti, sovražnosti do okolja, zaprtosti vase in pasivnosti. Tu velja opozoriti, da ni pomemben objektivni odnos staršev do otrok, ampak kako otrok te odnose doživlja. Agresivnost očeta ne bo imela hudih posledic, če jo bo otrok čutil in doživljal kot očetovo skrb zase. Če vlada v družini zaupanje, ljubezen in prijateljski odnosi med starši, starši in otroci in med otroci, se bodo ti bolj verjetno razvili v osebnosti s pozitivnimi lastnostmi, kakor če bi rasli v družini, kjer so bili pogosti konflikti, razprtije in pomanjkanje ljubezni.

ZRELA OSEBNOST

Kateri so elementi, ki označujejo tako osebnost? Po mnenju Sulejmana Hrnjice (1982) je osebnostna zrelost bolj procesualni kot strukturalni pojem, to je "... stopnja integracije osebnosti, stopnja dosežene skladnosti med razvojnimi potenciali in dosežki in stopnja uspešnosti integracije v družbeno okolje ob upoštevanju potreb drugih ljudi, osnovnih norm vedenja in osnovnih vrednot okolja, ki mu človek pripada".

Zrelo osebnost determinira:

1. družbena (socialna) zrelost, ki zajema spoštovanje in upoštevanje mišljenja drugih, samokritičnost, zmožnost samokontrole, usklajenost zunanjih vidikov zrelosti, subjektivna prilagojenost na kolektivni način življenja in realno samoocenjevanje,

2. spoznavna učinkovitost, ki obsega učinkovitost interesov, kritičnost, napredovanje v učenju in izobraževanju, učinkovitost planiranja prihodnosti,

3. čustvena ustreznost, ki vsebuje pripravljenost za sodelovanje, nesebičnost, zaupanje v ljudi, stopnjo zadovoljstva s seboj, frustracijsko odpornost, odsotnost čustvenih in razvojnih motenj.

RAZISKAVA

V članku skušamo prikazati nekatere značilnosti vzgojnih postopkov staršev otrok iz mladinskega doma in osnovnošolskih otrok. Osredotočili smo se na agresivno vedenje otrok in nekatere značilnosti vzgoje teh otrok. Izhajali smo iz Mc Cordove (1970, po Lamovec 1978) študije. Za merjenje agresivnega vedenja smo uporabili Buss-Durkeejev vprašalnik agresivnosti. Značilnosti vzgojnega ravnanja staršev smo ugotavljali iz socialnih anamnez mladostnikov iz mladinskega doma in z vprašalnikom. Primerjali smo skupino gojencev mladinskega doma v Smedniku in skupino osnovnošolcev OŠ Janka Glazerja iz Ruš.

Odgovoriti smo želeli na naslednja vprašanja:

1. Ali obstaja med obema skupinama razlika v agresivnosti?

2. Ali obstaja med obema skupinama razlika v vzgojnih postopkih staršev in družinski klimi?

3. Kakšen je odnos med odgovori na VPS-DK vprašalniku in podatki iz socialnih anamnez?

Za odgovore smo uporabili dva vprašalnika: Buss-Durkeejev vprašalnik agresivnega vedenja in vprašalnik o vzgojnih postopkih staršev in družinski klimi (VPS-DK). VPS-DK je sestavil avtor, izhajal pa je iz Mc Cordove raziskave o povezavi med družinskimi razmerami in agresivnostjo sinov (tabela 1).

Vprašalnik VPS-DK je sestavljen na podlagi štirih kategorij, s katerimi Mc Cord označuje pogoje v družini.

Buss Durkeejev vprašalnik meri osem vrst agresivnega vedenja:

Fizična agresivnost se nanaša na pripravljenost za pretepanje oziroma za fizično obračunavanje med osebami, ne vključuje pa uničevanja predmetov.

Indirektna agresivnost vključuje neusmerjeno agresivnost, to je, vse oblike agresivnosti, ki niso usmerjene na specifični cilj. Sem spadajo napadi besa, loputanje z vrati, pa tudi zbijanje šal na tuj račun.

Razdražljivost se kaže v pripravljenosti izbruhniti ob najmanjšem izzivu in vključuje naglo jezo, grobost in slabo voljo.

Verbalna agresivnost se nanaša na negativni odnos, ki se izraža v načinu ali vsebini govora. Način govora je lahko prepirljiv ali kričav, vsebina pa vključuje grožnje, preklinjanje in pretirano kritičnost.

Negativizem označuje vse oblike nasprotovalnega vedenja, ki so usmerjene proti avtoriteti. Predstavlja odklonitev sodelovanja, od pasivnega nestrinjanja do odkritega upora proti avtoritetam, zakonom in konvencijam.

Sovražnost označuje generaliziran občutek zamere, ljubosumnosti oziroma sovražna čustva do vsega sveta zaradi resničnega ali umišljenega zapostavljanja.

Sumnjičavost predstavlja projekcijo sovražnosti v druge. Kaže se v pretirani nezaupljivosti in previdnosti v odnosu z drugimi, v skrajni obliki pa v prepričanju, da nas drugi zaničujejo in nam želijo škoditi.

Občutki krivde označujejo navznoter obrnjeno agresivnost in se izražajo v prepričanju, da smo moralno neustrezni, da nismo pravilno ravnali ter v občutkih slabe vesti.

TABELA 1: družinske razmere pri agresivnih, neagresivnih in odločnih dečkih iz Mc Cordove raziskave (po Lamovec 1978).

POGOJI V DRUŽINI	AGRESIVNI DEČKI	ODLOČNI DEČKI	NEAGRESIVNI DEČKI
	- odklanjanje - pogosto kaznovanje - pogoste grožnje	- naklonjenost - srednje pogosto kaznovanje - srednje pogoste grožnje	- naklonjenost - malo kazni - malo groženj
Nadzor	- pretiran ali premajhen nadzor - nizke zahteve staršev - nedoslednost pri disciplinskih ukrepih	- normalen ali pomanjkljiv nadzor - nizke zahteve - srednja doslednost pri disciplinskih ukrepih	- normalen ali pretiran nadzor - visoke zahteve - doslednost pri disciplinskih zahtevah
Starši kot vzorniki	- socialno odklonjeni	- srednje odklonjeni	- socialno prilagojeni
Odnos med starši	- veliko konfliktov - pomanjkanje medsebojnega spoštovanja - nezadovoljstvo matere - pomanjkanje naklonjenosti	- veliko konfliktov - srednje medsebojno spoštovanje - srednje nezadovoljstvo matere - naklonjenost	- malo konfliktov - visoko spoštovanje - zadovoljstvo matere - naklonjenost

Mc Cord je svojo raziskavo izvedel na populaciji nedelinkventnih fantov. Opazoval je vedenje staršev in nato iskal povezavo med značilnostmi njihovega vedenja in pojavljanjem agresivnosti pri otrocih. Žal ne navaja (kar bi bilo za nas posebej zanimivo) števila delinkventov, ki so se kasneje pojavili v posamezni skupini (če se sploh so).

Mi smo ubrali drugačno pot. Za izhodišče smo vzeli populacijo mladostnikov iz mladinskega doma, nato pa smo retrogradno ugotavljali, kako pogosto so se pojavljale pri njihovih starših posamezne oblike vedenja, ki jih navaja Mc Cord.

Če bi se pojavila pomembna razlika v izraženosti agresivnega vedenja med skupino gojencev in kontrolno skupino osnovnošolcev, hkrati pa bi se pojavila med skupinama razlika v družinski klimi in vzgojnih postopkih staršev (VPS-DK), potem bi bili upravičeni sklepati na povezanost med družinsko klimo in vzgojnimi postopki staršev ter agresivnim vedenjem otrok. Vsekakor rezultatov te raziskave nismo upravičeni

vzročno pojasnjevati. S tem ne zanikamo močnosti take povezave, saj so jo dokazale nekatere druge raziskave, vendar z metodološko tako zasnovano raziskavo, kot je naša, vzročnih povezav ne moremo zanesljivo dokazovati.

Podatkov o vzgojih postopkih in družinski klimi pa nismo zbirali samo z vprašalnikom. Poiskali smo jih tudi v socialnih anamnezah gojencev mladinskega doma.

Če nam predstavlja vprašalnik VPS-DK subjektivno merilo družinske situacije, oziroma mladostnikovo trenutno subjektivno percepcijo bivše družinske situacije, potem naj bi nam socialna anamneza predstavljala objektivni prikaz situacije oz. pogojev, v katerih je mladostnik odraščal.

Ob tem se pojavljajo nekateri pomisleki glede obeh načinov zbiranja podatkov, predvsem problem objektivnosti in veljavnosti. Vprašamo se lahko, ali je pisec socialne anamneze dejansko zapisal objektivne podatke, in še naprej, ali je tisti, ki je pregledoval socialne anamneze, ustrezno razbral značilnosti družinske vzgoje in situacije ter jih pravilno razporedil v posamezne kategorije?

Prvemu očitku se pravzaprav ne moremo izogniti drugače, kot da verjamemo v verodostojnost izdelka (anamneze), drugega se otresemo s pojasnilom, da smo razvrščali le enoznačne informacije. V nadaljni obdelavi smo upoštevali samo te.

Naprej se moramo vprašati o ustreznosti vprašalnika. Pri tem naj opozorimo na dvojce: 1. raziskava je bila mišljena le kot preliminarna in je tako za naše potrebe vprašalnik zadovoljiv, 2. vprašalnika nismo uporabili z namenom zbiranja objektivnih podatkov. Te bi naj dobili iz socialnih anamnez. Moč vprašalnika je ravno v tem, da nam pokaže subjektivno percepcijo družinske situacije, ki je ravno tako pomembna, saj vemo, da ljudje ravnajo glede na našo percepcijo situacije in problema, ne pa glede na objektivno, dejansko stanje. Za nas je pravzaprav zanimiv ravno ta razkorak med dejanskim družinskim stanjem in percepcijo (bolje rečeno priklicom) družinske situacije pri mladostnikih, ki so že nekaj časa v domu.

Socialne anamneze so bile na razpolago samo pri gojencih mladinskega doma, ne pa tudi pri osnovnošolcih. S tem smo žal izgubili mnogo informacij in možnost primerjave skupin še s tega vidika.

POSKUSNE OSEBE

1. skupina: gojenci mladinskega doma Frana Milčinskega v Smedniku; 41 fantov in 14 deklet, starih 14, 15 in 16 let.

2. skupina (kontrolna): učenci osnovne šole Janka Glazerja iz Ruš; 42 fantov in 14 deklet, starih 14 in 15 let.

Dekleta v obeh skupinah so obiskovala sedmi razred.

POSTOPEK

Vse poskusne osebe so odgovarjale najprej na Buss-Durkeejev vprašalnik, nato pa na vprašalnik VPS-DK. Vsi gojenci mladinskega doma so odgovarjali na vprašalnika v enem dnevu, prav tako osnovnošolci. V skupini je bil testator sam, brez učitelja ali vzgojitelja.

REZULTATI

SLIKA 1
REZULTATI BUSS-DURKEEJEVEGA VPRAŠALNIKA

RELATIVNA IZRAŽENOST AGRESIVNOSTI

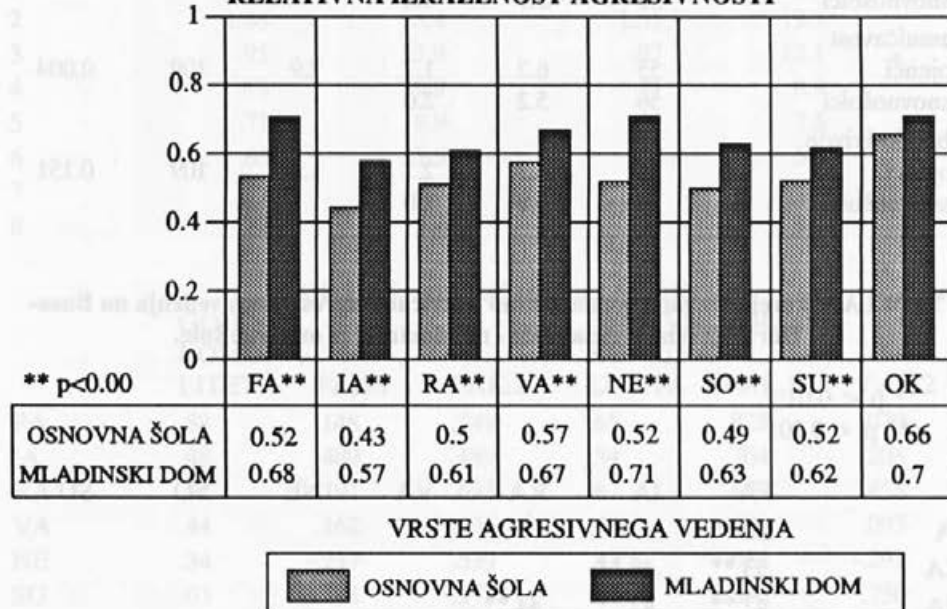

TABELA 2: pomembnost razlike med aritmetičnima sredinama mladostnikov iz osnovne šole in mladinskega doma na posameznih lestvicah agresivnega vedenja.

	N	aritm. sred.	SD	t	DF	p
fizična agresivnost						
gojenci	55	6.8	1.6	4.4	109	0.000
osnovnošolci	56	5.2	2.3			
indirektna agresivnost						
gojenci	55	5.1	2.2	3.2	109	0.002
osnovnošolci	56	3.9	2.1			
razdražljivost						
gojenci	55	6.7	2.0	3.2	109	0.002
osnovnošolci	56	5.5	2.0			
verbalna agresivnost						
gojenci	55	8.7	1.9	3.4	109	0.001
osnovnošolci	56	7.4	2.2			
negativizem						
gojenci	55	3.6	1.2	4.7	109	0.000
osnovnošolci	56	2.6	1.0			

	N	aritm. sred.	SD	t	DF	p
sovražnost gojenci	55	5.0	1.7	3.6	109	0.001
osnovnošolci	56	3.9	1.8			
sumničavost gojenci	55	6.2	1.7	2.9	109	0.004
osnovnošolci	56	5.2	2.0			
občutki krivde gojenci	55	6.3	2.1	1.4	109	0.151
osnovnošolci	56	5.8	2.0			

TABELA 3: korelacije med posameznimi lestvicami agresivnega vedenja na Buss-Durkeejevem vprašalniku - mladostniki iz osnovne šole.

* $p < 0.01$

** $p < 0.001$

	FA	IA	RA	VA	NE	SO	SU
IA	.50 **						
RA	.53 **	.48 **					
VA	.42 **	.42 **	.44 **				
NE	.36 **	.18	.28	.32 *			
SO	.43 **	.38 *	.48 **	.14	-.04		
SU	.10	.19	.33 *	.17	-.02	.54 **	
OK	-.10	-.01	.28	.14	-.06	.26	.29

TABELA 4: korelacije med posameznimi lestvicami agresivnega vedenja na Buss-Durkeejevem vprašalniku - mladostniki iz mladinskega doma.

* $p < 0.01$

** $p < 0.001$

	FA	IA	RA	VA	NE	SO	SU
IA	.44 **						
RA	.39 *	.38 *					
VA	.35 *	.23	.34 *				
NE	.25	.00	.12	.20			
SO	.07	.39 *	.33 *	.25	.05		
SU	.20	.34 *	.02	.16	-.10	.52 **	
OK	.21	.21	.20	.13	.05	.44 **	.53 **

TABELA 5: rezultati faktorske analize

FAKTOR	GOJENCI		OSNOVNOŠOLCI	
	LASTNA VREDNOST	% POJASNJENE VARIANCE	LASTNA VREDNOST	% POJASNJENE VARIANCE
1	2.79	34.9	3.04	38.1
2	1.48	18.4	1.55	19.3
3	.95	11.9	.97	12.1
4	.79	9.9	.71	8.9
5	.71	8.9	.62	7.8
6	.63	7.9	.47	5.9
7	.37	4.6	.38	4.8
8	.27	3.4	.25	3.2

TABELA 6: rezultati varimax rotacije

	GOJENCI			OSNOVNOŠOLCI		
	KOMUNA- LITETA	FAK.1	FAK.2	KOMUNA- LITETA	FAK.1	FAK.2
FA	.58	.148	.749	.65	.823	.070
IA	.48	.489	.489	.54	.704	.208
RA	.52	.191	.693	.67	.679	.458
VA	.44	.162	.645	.48	.689	.093
NE	.34	-.217	.539	.47	.662	-.292
SO	.63	.771	.177	.67	.336	.750
SU	.73	.856	-.029	.61	.106	.776
OK	.55	.736	.091	.45	-.103	.664

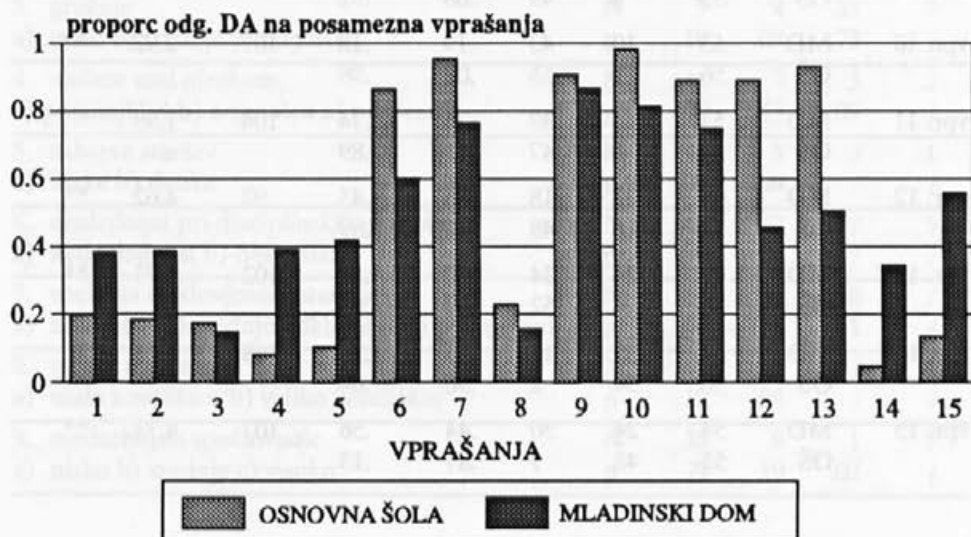
SLIKA 2
VPRAŠALNIK VPS-DK

TABELA 7: razlike med proporci odgovorov DA in NE na posamezne postavke vprašalnika VPS-DK. Upoštevani so le dani enoznačni odgovori.

p > 0.05 - razlika NI statistično pomembna

* p < 0.05 - razlika JE statistično pomembna

** p < 0.01 - razlika JE statistično pomembna

		N	NE	DA	p1	p2	DF	t	p
vpr. 1	MD	52	32	20	.62	.38	105	2.05	*
	OŠ	55	44	11	.80	.20			
vpr. 2	MD	55	34	21	.62	.38	109	2.35	*
	OŠ	56	46	10	.82	.18			
vpr. 3	MD	35	30	5	.86	.14	51	0.29	#
	OŠ	18	15	3	.83	.17			
vpr. 4	MD	49	30	19	.61	.19	102	3.93	**
	OŠ	55	51	4	.93	.07			
vpr. 5	MD	54	32	22	.59	.41	108	3.89	**
	OŠ	56	51	5	.91	.09			
vpr. 6	MD	47	19	28	.40	.60	101	3.14	**
	OŠ	56	7	49	.13	.87			
vpr. 7	MD	48	11	37	.23	.77	101	2.68	**
	OŠ	55	3	52	.05	.95			
vpr. 8	MD	54	46	8	.85	.15	107	0.94	#
	OŠ	55	43	12	.78	.22			
vpr. 9	MD	53	7	46	.13	.87	104	0.84	#
	OŠ	53	4	49	.08	.92			
vpr. 10	MD	53	10	43	.19	.18	107	2.92	**
	OŠ	56	1	55	.02	.98			
vpr. 11	MD	53	14	39	.26	.74	104	1.99	*
	OŠ	53	6	47	.11	.89			
vpr. 12	MD	40	22	18	.55	.45	92	4.62	**
	OŠ	54	6	48	.11	.89			
vpr. 13	MD	48	24	24	.50	.50	102	4.93	**
	OŠ	56	4	52	.07	.93			
vpr. 14	MD	54	35	19	.65	.35	108	4.13	**
	OŠ	56	54	2	.96	.04			
vpr. 15	MD	54	24	30	.44	.56	107	4.73	**
	OŠ	55	48	7	.87	.13			

SLIKA 3
 REZULTATI POSAMEZNIH SOCIALNIH ANAMNEZ
 GOJENCEV IZ MLADINSKEGA DOMA (tabela 8)

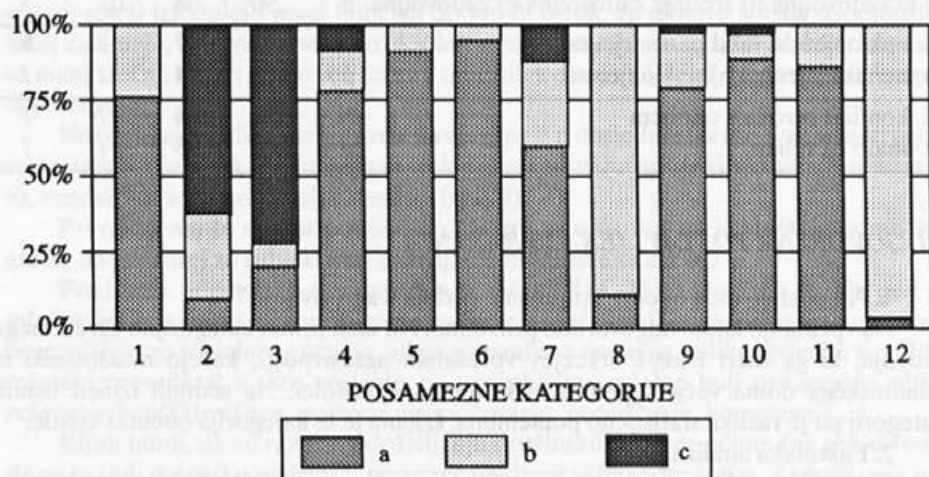

TABELA 8: rezultati pregleda socialnih anamnez 55 gojencev iz mladinskega doma. Upoštevali smo le jasne informacije. Pod kolono? je število anamnez z nejasnimi informacijami na posameznem področju.

		a	b	c	?
1. odnos staršev do otroka	N	42	14	/	/
a) odklanjanje b) naklonjenost	p	.76	.24	/	/
2. kaznovanje	N	5	3	31	6
a) malo b) srednje c) pogosto	p	.10	.27	.63	/
3. grožnje	N	9	4	35	7
a) malo b) srednje c) pogosto	p	.19	.08	.73	/
4. nadzor nad otrokom	N	41	7	5	2
a) pomanjkljiv b) normalen c) pretiran	p	.77	.13	.09	/
5. zahteve staršev	N	49	5	/	1
a) nizke b) visoke	p	.91	.09	/	/
6. doslednost pri disciplinskih ukrepih	N	48	2	/	5
a) nedoslednost b) doslednost	p	.96	.04	/	/
7. socialna odklonjenost staršev	N	33	16	6	/
a) odlonjeni b) srednje odklonjeni c) prilagojeni	p	.60	.29	.11	/
8. odnos med starši	N	6	45	/	4
a) malo konfliktov b) veliko konfliktov	p	.12	.88	/	/
9. medsebojno spoštovanje	N	38	9	1	7
a) nizko b) srednje c) visoko	p	.79	.19	.02	/

		a	b	c	?
10. zadovoljstvo matere z partnerjem	N	44	4	1	6
a) nezadovoljna b) srednje zadovoljna c) zadovoljna	p	.90	.08	.02	/
11. naklonjenost med partnerjema	N	43	7	/	5
a) nenaklonjenost b) naklonjenost	p	.86	.14	/	/
12. konflikt otroka z okoljem	N	1	54	/	/
a) malo b) veliko	p	.02	.98	/	/

ODGOVORI NA POSTAVLJENA VPRAŠANJA

1. Ali obstaja med obema skupinama razlika v agresivnosti?

Na vprašanje lahko odgovorimo pritrdilno. Na vseh osmih kategorijah agresivnega vedenja, ki ga meri Buss-Durkeejev vprašalnik agresivnosti, kažejo mladostniki iz mladinskega doma večjo agresivnost kakor osnovnošolci. Na sedmih izmed osmih kategorij pa je razlika statistično pomembna. Izjema je le kategorija občutki krivde.

2. Faktorska analiza

Faktorska analiza rezultatov Buss-Durkeejevega vprašalnika je bila izvedena po metodi glavnih komponent z varimax rotacijo. Rezultati v obeh skupinah so podobni. V obeh skupinah sta dva faktorja z lastno vrednostjo, večjo kot 1. Pri gojencih pojasnjujeta prva dva faktorja 52%, pri osnovnošolcih pa 57% variance. Komunalitete so sorazmerno nizke, saj smo ekstrahirali samo prva dva faktorja. Zanimiva je rešitev varimax rotacije. V obeh skupinah imajo lestvice sovražnost, sumnjičavost in občutki krivde obtežitev na enem faktorju, ostale lestvice pa obtežitev na drugem faktorju. Izjema je le indirektna agresivnost pri gojencih. Ta ima obtežitev na obeh faktorjih. Tako bi lahko faktor, na katerem imajo obtežitev sovražnost, sumnjičavost in občutki krivde, imenovali pasivna - vase obrnjena agresivnost, faktor, na katerem imajo obtežitev druge lestvice, pa aktivna - navzven usmerjena agresivnost.

Zanimivo pa je to, je da faktor pasivne - vase obrnjene agresivnosti pri gojencih na prvem mestu in pojasnjuje 34.9% variance, faktor aktivne - navzven obrnjene agresivnosti pa že pol manj, 18.4% variance. Pri osnovnošolcih je slika obrnjena. 38% variance pojasnjuje aktivna - navzven obrnjena agresivnost in 19.3% variance pasivna-vase obrnjena agresivnost. Podatek je zanimiv zato, ker kaže, katera oblika v kateri skupini prevladuje. Pri gojencih prevladuje pasivna, torej prikrita oblika agresivnosti, ki je manj vidna in zato za domsko okolje "bolj primerna", saj so vidne oblike agresivnosti sankcionirane. To seveda ne pomeni, da takih oblik agresivnega vedenja ni, ali da ni težnje po takih načinih agresivnega vedenja. Pomeni le, da v razmerah, ko ena oblika agresivnega vedenja ni dopustna, prevlada druga, okolju "primernejša" oblika, ki ne prinaša tako neugodnih posledic. Obratno pa velja za osnovnošolce, ki z domsko situacijo niso obremenjeni. Pri njih prevladuje aktivna - navzven obrnjena agresivnost, ki se v šolski situaciji bolj tolerira.

3. Ali obstaja med obema skupinama razlika na VPS-DK vprašalniku?

Vprašanja lahko razdelimo v dve skupini. Na tista, pri katerih je razlika v odgovorih statistično pomembna, in na tista, pri katerih razlika ni statistično pomembna (vprašanja 3,8,9).

Iz primerjave odgovorov obeh skupin smo sestavili opis družinskih razmer mladostnikov iz mladinskega doma.

V družinah mladostnikov iz mladinskega doma je pogostejše kaznovanje otrok, starši otrokom pogosteje grozijo s pretepanjem, pogostejši so prepiri, pretepi in zmerjanja med starši, pogostejši je alkoholizem staršev, matere so manj zadovoljne s svojimi otroci, starši izkazujejo manj ljubezni do svojih otrok, za njihovo šolsko uspešnost se manj zanimajo, želja po uspehu otrok v šoli je nižja, starši se med seboj slabše razumejo, so manj srečni, otroci imajo več težav v odnosih z drugimi ljudmi, pogosteje se kregajo in pretepajo.

Ne obstajajo razlike v odgovorih na vprašanja o doslednosti kaznovanja in strogosti nadzora gibanja otrok. Zanimanje za to, kje se otroci nahajajo, je sicer dokaj visoko (vpr. 9), vendar kot kaže ne dovolj natančno (vpr. 8).

Pri opisu naj še enkrat poudarimo, da gre za opis, kot ga je videti iz odgovorov otrok, da gre torej za subjektivno doživljanje družinske situacije.

Predvsem odgovori na zadnji dve vprašanji (14, 15) kažejo na to, da gre pri mladostnikih iz doma za neprilagojen način reševanja konfliktov, kar verjetno izvira iz pomanjkljivega socialnega učenja, ali pa so naučene napačne oblike vedenja. Konflikte rešujejo prevečkrat s silo, premalo pa uporabljajo socialno bolj prilagojene oblike reševanja konfliktov (npr. pogovor, prepričevanje, popuščanje, kompromis ...).

Kljub temu, da so razlike v doživljanju družinskih razmer očitne (ne gre dvomiti, da so te tudi dejansko različne), presenečajo drugi vidiki odgovorov. Zgornji opis je le eden možnih pogledov na rezultate. Poglejmo še druge:

a) prvo, kar preseneča je, da ni pomembnih razlik med skupinama v doživljanju nadzora in v doslednosti kaznovanja. V obeh skupinah je po ocenah otrok pod 20% staršev doslednih v kaznovanju;

b) čeprav je med skupinama pomembna razlika v grožnjah in kaznovanju, pa je vendarle treba reči, da več kot 60% gojencev meni, da jih starši niso pogosto kaznovali ali jim grozili;

c) prav tako več kot 60% gojencev pravi, da se njihovi starši niso pogosto kregali, pretepali in zmerjali;

č) 60% gojencev meni, da jih je imela mama rada in je bila z njimi zadovoljna, skoraj 80% pa jih meni, da so jih imeli starši radi;

d) kar 80% gojencev meni, da so se starši zanimali za njihovo uspešnost v šoli, več kot 70% pa jih pravi, da so starši želeli, da bi bili med boljšimi učenci;

e) skoraj 50% gojencev meni, da sta se oče in mati dobro razumela in, kar najbolj preseneča, kar 50% gojencev je izjavilo, da so bili doma srečna družina;

f) več kot 70% gojencev meni, da nimajo veliko težav v odnosih z drugimi ljudmi, več kot 40% pa jih meni, da se ne kregajo in pretepajo pogosto.

Če na rezultate gledamo tako, ne pa zgolj primerjalno s kontrolno skupno osnovnošolcev, je vtis precej drugačen.

Seveda se pojavi vprašanje, zakaj imajo gojenci takšno sliko o svojih družinah, ko pa lahko iz socialnih anamnez razberemo, da so družinske razmere precej slabše, kot so jih opisali.

Odgovor je večplasten:

a) zavedati se moramo, da so gojenci v domu že dlje časa, da domske razmere (verjetno) niso prijetne in da četudi so bile družinske razmere neugodne, so bile prijetnejše kakor bivanje v domu;

b) takšni odgovori so lahko posledica dejstva, da se iz preteklosti spominjamo prijetnih dogodkov, neprijetne pa potlačimo v podzavest. Prijetnejših vsebin se večkrat spominjamo, jih tako obnavljamo in zato se še bolj utrdijo;

c) takšne odgovorov lahko označimo kot neke vrste obrambni mehanizem. Idealizirana slika preteklosti, kakršno je opaziti tukaj, lahko izvira iz težnje vsakega posameznika, da ohranja visoko samopodobo. Ker pa tukaj ne gre za resnične ugodne družinske razmere, temveč za idealizirne, lahko na takšen način ohranjeno samopodobo označimo kot obrambno visoko samopodobo, ki pa je kljub vsemu koristna, saj varuje posameznika pred znižanjem samopodobe (to bi se lahko zgodilo ob soočenju in priznanju dejanskih razmer), kar je zelo neprijetno;

č) eden možnih odgovorov je, da so mladostniki svoje okolje dejansko tako doživljali. Ker so v takšnih razmerah rasli, so bile zanje nekaj običajnega (kot je npr. za slepega od rojstva povsem "normalno", da ne vidi) in jih niso doživljali kot posebno obremenjujoče.

4. Pregled socialnih anamnez

Družinske razmere gojencev, kakor so razvidne iz socialnih anamnez, smo strnili v naslednji opis:

Starši so imeli do otrok pogosto odklonilen odnos, pogosto so jih kaznovali in jim grozili. Nadzor nad otrokom je bil pomanjkljiv, zahteve staršev do otroka pa nizke. Pri disciplinskih ukrepih so bili nedosledni. Pri starših gre za precej močno socialno odklonjenost, saj je bila le ena desetina staršev opisana kot socialno prilagojeni. Med starši je bilo veliko konfliktov, medsebojno spoštovanje je bilo nizko. Matere so bile nezadovoljne s svojimi partnerji in obratno, saj je izrazita tudi medsebojna nenaklonjenost. Starši so imeli veliko konfliktov z okoljem.

Podobni kot prej, lahko tudi tukaj pogledamo situacijo drugače:

25% staršev je izražalo naklonjenost do otrok, 10% staršev je otroke malo in 25% staršev srednje pogosto kaznovalo. 25% staršev je imelo normalen ali pretiran nadzor nad otrokom. 30% staršev je bilo srednje socialno odklonjenih in 10% socialno prilagojenih.

10% staršev je imelo malo medsebojnih konfliktov in srednje medsebojno spoštovanje.

ZAKLJUČKI

1. skupina gojencev je bolj agresivna kot skupina osnovnošolcev;
2. pri osnovnošolcih prevladuje aktivna - navzven obrnjena agresivnost, pri gojencih prevladuje pasivna - vase obrnjena agresivnost;
3. vzgojni postopki, družinske razmere in splošna klima, kot jih opisujejo mladostniki, se med skupinama razlikujejo. Ustreznejši so pri osnovnošolskih otrocih. Ne obstaja pa razlika v doživljanju doslednosti kaznovanja in strogosti nadzora nad gibanjem;
4. obstaja precejšnja razlika med opisom družinskih razmer, kot so ga podali gojenci, in opisom razmer, kot jih je moč razbrati iz socialnih anamnez.

LITERATURA

- Hrnjica Sulejman: Zrelost ličnosti, Zavod za učbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1982.
Lamovec Tanja, Rojnik Ana: Agresivnost, DDU Univerzum, Ljubljana, 1978.
Lamovec Tanja: Eksperimentalni priručnik iz psihologije motivacije, emocij, osebnosti in učenja, Ljubljana, 1980.

Vprašalnik VPS-DK*

1. Ali te starši pogosto kaznujejo?
2. Ali ti pogosto grozijo, npr.: "Tako te bom pretepel, da boš kar črn!"
3. Ali te za enak prestopok vedno, ali samo včasih kaznujejo?
4. Ali se mati in oče pogosto kregata, pretepaata in zmerjata?
5. Ali je kateri od staršev pogosto pijan?
6. Ali misliš, da je tvoja mama s teboj zadovoljna?
7. Ali misliš, da te imajo tvoji starši radi?
8. Ali moraš doma povedati za vsak korak, ki ga narediš?
9. Ali se zanimajo za to, kje hodiš in kaj počneš?
10. Ali se zanimajo za tvojo uspešnost v šoli?
11. Ali si želijo, da bi bil med boljšimi učenci?
12. Ali se oče in mati dobro razumeta?
13. Ali ste srečna družina?
14. Ali imaš veliko težav v odnosih z drugimi ljudmi?
15. Ali se pogosto kregaš ali pretepaš?

---

* Za uporabo v mladinskem domu so bila vprašanja napisana v preteklem času.